

ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΜΠΡΟΥΚΝΕΡ & ΜΑΛΕΡ-1-ΜΕΕΤΑ + ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ ΙΣΡΑΗΛ.

Critic's Point

Μπρουϊκνερ και Μάλερ από Ζουμπίν Μέετα
και Φιλαρμονική του Ίσραήλ...

24/2014.

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΤΙΣ ΕΚΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ τόπου και χρόνου (Ελλαδομπανανία 2014) έκθαμβωτικές δύο συναυλίες της Φιλαρμονικής Όρχηστρας του Ίσραήλ υπό το μεγάλο Ίνδον αρχιμουσικό Ζουμπίν Μέετα [Zubin Mehta, Βομβάη, 29 Απρ. 1936] οί πολλοί, άβασάνιστα συνέδεσαν με την «καλήν εποχή», πρό οικονομικής κρίσεως και ζώντος του άειμνήστου κτίτορος του Μεγάρου Χρήστου Δ. Λαμπράκη (1934-2009). Αντίθετα, με δεδομένο τὸ ὅτι συμπληρώθηκαν 4½ χρόνια (περνᾶ ὁ καιρός!) ἀπὸ τὴν ἐκδημία Λαμπράκη, γιὰ μᾶς οί δύο συναυλίες πὸν καταύγασαν μιὰ 4ετία πολιτιστικοῦ ζόφου, δυνητικὰ σηματοδοτοῦν μιὰ νέαν ἐποχή και πόσο ἀπαραίτητο εἶναι σ' αὐτὴν τὸ Μέγαρο. Κυρίως ὑπογράμμισαν ἐμφατικώτατα ὅ,τι ἤδη ἀπὸ τὸ 1991 εἶχαμε ἀντιλη-φθεῖ: τὸ ὅτι πάνω ἀπὸ ὅλα τὸ Μέγαρο εἶναι ἓνα ἐκπληκτικὸ ὄ ρ γ α ν ο, ικανὸ νὰ ὑπηρετήσει ἀπειρία πολιτιστικῶν φιλοσοφιῶν: ὡς σήμερα, τονίζουμε ὅτι ἐξυπηρετήσε, **μόνο μία**, τοῦ κτίτορος (σὲ τί συνίσταται δὲν εἶναι τοῦ παρόντος), με ἐλάχιστες παρεκκλίσεις μετὰ τὸ θάνατό του, πρᾶγμα ἄμεσα σχετιζόμενο με τὴν οικονομική κρίση ἀλλὰ και με τὴν οὐδὲ προσχηματικῶς ἀποκρυπτόμενη ἀδηφαγία ἑνὸς πολιτισμοβόρου Κράτους νὰ τὸ καταπιεῖ...

Στὸν Μέετα, περιέργως, και ὄχι τὸν θεωρούμενο ὡς κατ' ἐξοχήν ἐρμηνευτὴ τοῦ Μπρουϊκνερ, Εὐγένιο Γιόχουμ (Eugen Jochum) χρωστῶ ἀπέραντην εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν προσέγγισή μου τοῦ συνθέτου και τὴν τελική μου λατρεία του: κολοσσὸς τῆς συνθέσεως πὸν τώρα πιά, ἀντιδιαστέλλω, τοποθετώντας τον ψηλότερα, ἀπὸ τὸν ἥκιστα ἀμελητέο

Μάλερ. (Συμπτωματικά κάθε συναυλία αφιερωνόταν σέ ένα μόνο γιγαντιαίο έργο καθενός). Πρὸ δεκαετιῶν θεωροῦσα τὸ Μπροῦκνερ δυσπρόσιτο, ἂν ὄχι στρυφνὸ καὶ ἀπεραντολόγο, μὲ λιτότατη ἐνορχήστρωση ἐλάχιστα «ἐνθαρρυντική». Ὡσπου ὁ ἀλησμόνητος Γιώργος Πηλιχός, μέγας δημοσιογράφος καὶ φιλόμουσος, πού τότε ἔμενε στὴν ὁδὸν Σίνα, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο, μὲ ἔβαλε νὰ ἀκούσω τὴν Ἐνάτη Μπροῦκνερ, ἀπὸ τὸν ἐκκολαπτόμενο τότε Μέετα μὲ τὴν Φιλαρμονικὴ Βιέννης, ἠχράφηση 1965 τῆς ἐταιρείας Decca. Κυριολεκτικὰ «ἐγένετο φῶς» ἐπειδὴ ὁ ἤδη μέγας Ἰνδὸς ἀντιμετώπιζε τὴ μουσικὴ τοῦ παιδικότατα ἐνθεοῦ μουσουργοῦ, περίπου ὡς πάνσοφο αὐτοσχεδιασμὸ σὲ ἰνδικὸ ράγκα (δηλ. βασικὸ μελωδικὸ σχῆμα) μὲ τὴν ἀενάως ἀνανεώσιμη καὶ σαγηνευτικὴ, γεμάτη ἐντατικὲς προσδοκίες καὶ βαθυστόχαστην ἀπὸ φθόγγο σὲ φθόγγο «ἀπεραντολογία». Ἦταν, θυμοῦμαι ἀρχὲς ἢ ἀνοιξή 1969: Κατόπιν πέρασα στὸ ἱστορικὸ λεύκωμα Γιόχουμ μὲ ὅλες τὶς συμφωνίες. Κι' ἀπὸ δῶ, ἀπευθύνω διάπυρην εὐχαριστία στὸ Μέετα γιὰ τὴν ἀποκάλυψη Μπροῦκνερ...

(α) Συναυλία πρῶτη: ΜΠΡΟΥΚΝΕΡ, ANTON [Bruckner, Anton, 1824-1896]: Συμφωνία ἀρ. 8, ντο ἔλ. (α' γραφή: 1884-87, ἀναθ. 1889-90· α' ἐκτ. Φιλαρμονικὴ τῆς Βιέννης ὑπὸ τὸ Χάνς Ρίχτερ, 18 Δεκ. 1892). Παρῶν στὴν πρεμιέρα, ὁ μέγας συνθέτης Χοῦγκο Βόλφ [Hugo Wolf, 1860-1903], θαυμαστὴς τοῦ Μπροῦκνερ, γράφοντας σὲ φίλο του, ἀποκαλοῦσε τὴ συμφωνία «ἔργο γίγαντα» πού σὲ πνευματικὴ διάσταση, δέος καὶ μεγαλεῖο ξεπερνᾷ τὶς ἄλλες συμφωνίες τοῦ δασκάλου». Δύσκολα συγκρίνονται, μετὰ 45 χρόνια, οἱ πάντως καθοριστικότερες ἐντυπώσεις μου τοῦ 1969 ἀπὸ τὴν Ἐνάτη, μὲ τὴν συγκλονιστικὴν αὐτὴν Ὀγδόη, ἀπὸ ὀρχήστρα μαγικὴ, 100% ἠχοπλασμένη ἀπὸ μέγαν ἀρχιμουσικὸ σὲ ἀπόγειο ὠριμότητος. Α' μέρος: ἤδη, οἱ πρῶτες νότες χαλκίνων, στοχεύοντας στὸ ἔσω νόημα, ἐξάφαιναν τὸ ὀλόγυρα ἑλληνικὸ ἀκροατήριον, συχνὰ ἀνυπόφορα ἐξωστρεφές. Μέσα ἀπὸ τὴ λεπτότητα καὶ τὴν μοναδικὰ πλαστικὴ διαδοχὴ τῶν δυναμικῶν διαβαθμίσεων τονίζονταν ἡ ἑτερότητα καὶ ἰδιαιτερότητα κάθε θεματικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ συσχετισμοῦ του μὲ τὰ ἐπόμενα, κάθε σκέψη, γεμάτη ρίγος καὶ σφρίγος, ἐπῶαζε τὴ συνέχειά της. Μόνον μέγιστος ἀρχιμουσικὸς πιστώνεται μὲ τέτοια ἀποτελέσματα. Β' μέρος, Σκέρτσο: ἐδῶ διαισθανθήκαμε ὅτι ἡ παιδικὰ ἀγνή, σχεδὸν μυστικιστικὴ

θρησκευτικότητα του Μπρουκνερ, είχε αποκτήσει πύρινο βιβλικό χαρακτήρα, αναπέμποντα στους Προφήτες, ακόμη και στις συνιστώσες του υπέροχου (βιολιά!) *Τρίο*, όπου στο μεσαίο τμήμα του ξεχωρίζουν οί άρπες. Γ' μέρος, *Αντάτζιο*: δέν πρόκαμε νά μάς θαμπώσει ο πλούσιος, άφεγάδιαστα συγχρονισμένος ήχος τών βιολοντσέλων και μάς τύλιξε πόνος και σπαραγμός μέσ' από ξύλινα πνευστά που δέ θύμιζαν, όπως συχνά λέγεται ρεγίστρα εκκλησιαστικῶν ὀργάνων, αλλά ἔχυναν μελωδήματα, πάνω σέ μυριάδες «σκληρῶν» ἁρμονικῶν ἰριδισμῶν. Κι' αὐτό τὸ ἄπιαστο τοῦ μουσικοῦ τους ἦθος βραχοθεμέλιωνε πανύψηλο και πάγκαλο στήν αὐστηρότητά του ἀρχιτεκτόνημα. Δ' μέρος βιβλικοῦ μεγαλείου, ὀράματα προφητῶν ζωντανεμένα ἀπὸ μεγάλους ἀναγεννησιακούς χρωστῆρες. Καί τελικά αὐτὸ ξεχώρισε τῆ συγκεκριμένη Ὀγδοῦν ἀπὸ τίς ἄλλες συμφωνίες Μπρουκνερ, τὸ **βιβλικό της μεγαλείο**.

(α) **Σ υ ν α υ λ ί α δ ε ὕ τ ε ρ η**: ΜΑΛΕΡ, ΓΚΟΥΣΤΑΦ [Mahler, Gustav, 1860-1911): *Συμφωνία* ἄρ. 2, ντο ἔλ., τῆς *Ἀναστάσεως*, (1888-Ἰούν. 1894), ἀ' ἔκτ. Βερολίνο, 13 Δεκ. 1895, ὑπὸ τῆ διεύθυνση τοῦ συνθέτου. Ἐδῶ, και σέ ἀναπόφευκτην ἀντιδιαστολή μέ τὸ Μπρουκνερ μείναμε ἔνεοι ἀπὸ τὴν μεταμόρφωση και προσαρμοστικότητα τοῦ ἡχοχρώματος τῆς ὀρχήστρας, ἰσόκυρης ἐκείνων τοῦ ἄλλοτε Λένινγκραντ και τῆς ὀλλανδικῆς *Κοντσέρτχεμπαου* μέ τὴν ἰδιαίτερη και τόσο διαμετρικά ἀντίθετη γραφή κάθε συνθέτου. Ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια, μέ κουράζει ἡ ἀπεραντολογία τοῦ Μάλερ, οί συχνές προσφυγές του στὰ *ländler* και λαϊκά τραγούδια, που ἀντιφάσκουν μέ μιὰ πρωτογενῶς ὑφιπετῆ σκέψη μὴ ἀπογειούμενη πάντα στὰ προσδοκώμενα ὕψη. Ὅπως και οί ἐκλάμψεις μιᾶς θρησκευτικότητος ἀναπεμπούσης σέ χαλκομανίες κατηχητικοῦ (ὄρα *Συμφωνία* ἄρ. 4). Ἔτσι ἀπὸ τὸ Μάλερ, κρατῶ κυρίως τὴν *Συμφωνία* ἄρ. 1, μέ τὸν ἄδολον ἐφηβικό της ἀδικαίωτο σπαραγμό, τὸ θεῖο *Τραγοῦδι τῆς Γῆς* και, φυσικά, τὰ *Τραγούδια γιὰ νεκρά παιδιά*. Α' μέρος: μείναμε ἄλλαοι ἀπὸ τὴν ὀδεωδῶς συγχρονισμένη ὀρμητικότητα τοῦ ἔναρκτήριου θέματος (βιολοντσέλα), τὴν θεμελίωση τοῦ ἐκφραστικοῦ δυναμικοῦ τῶν συνοδευτικῶν σχημάτων, και τοὺς ἀμείλικτους φωτισμούς τῶν ἡχοχρωμάτων που ἀποκαλύπτουν τὰ σύν και πλὴν τοῦ συνθέτου, ὅπως τῆ διαδοχῆ τοῦ ἀρχικοῦ θέματος ἀπὸ ἓνα ἦπιο *maggiore*, μέ ἔμφανεῖς ἀραιώσεις τοῦ «ἁρμονικοῦ ρυθμοῦ»: ὑπάρχει κάποιος ναρκισσιμὸς σέ ὅ,τι θὰ ἀποκαλούσαμε μαλερική πολυστυλιστικότητα: ὁ συνθέτης «παίζει»

τραγουδώντας εαυτόν, ἐνῶ ὁ Μπρουϊκνερ εἶναι ὁ εαυτός του! Β' μέρος: τὸ *ländler* ἐπικυρώνει τὴν ἐπιχειρηματολογία μας: τὰ συνοδευτικά σχήματα λές καὶ ἀξίζαν περισσότερο ἀπὸ τὶς μελωδικές ὑπερθέσεις τους, ἐνῶ ἡ φανταχτερὴ ἐνορχήστρωση ὑπαινίσσεται γλυκερότητα ἀγνωστὴ στὴν *Πρώτη Συμφωνία*. Γ' μέρος: καὶ ἐδῶ μακρηγοροῦσα ἔξαρση τοῦ «γραφικῆς» στοιχείου (φολκλόρ γάρ...) παρὰ παροδικούς δραματικούς «τριγμούς» ὁδόντων. Δ' μέρος, *Πρωταρχικὸ Φῶς* (*Urlicht*, ἀπὸ τὴ συλλογὴ *Τὸ μαγικὸ κόρνο τοῦ ἀγοριῦ*), γιὰ μεσόφωνο, καί, χωρὶς διακοπὴ, Ε' μέρος *Ἀνάσταση* (*Auferstehung*, σὲ ποίηση Friedrich Gottlieb Klopstock [1724-1803]). Παρὰ τὴν ὀρχηστρικὴ κοσμογαλασιὰ, μετὰ τὸ ὠραιότατο, παρὰ τὴ γλυκερότητα τοῦ κειμένου, τραγοῦδι, οἱ φωνές, ὑψίφωνος καὶ ἐπανεμφάνιση τῆς μεσοφώνου, ἀποκαθιστοῦν τὸ αἶσθημα μιᾶς ἐκφραστικῆς συνέχειας, ἀν' ὅχι ὑφολογικῆς συνοχῆς τοῦ γιγαντιαίου συνόλου. Στὰ δύο τελευταῖα μέρη μᾶς συνεπῆραν ἡ ἀγγλίδᾶ μεσόφωνος Κάθρην Οὐϊν-Ρότζερς [*Catherine Wyn-Rogers*] (Δ' μέρος), ἡ γερμανίδα ὑψίφωνος Γιουλιάνε Μπάνζε [*Juliana Banse*] ἀλλὰ κυρίως ἡ Κρατικὴ Χορωδία τῆς Λεττονίας, ἀπὸ τὶς ὠραιότερες ποὺ ἔχω ἀκούσει σὲ 55 χρόνια μουσικῆς κριτικῆς: ἐξαῦλωμένα πιανισίσσιμι καὶ τὰ ἀπαλότερα, φωτεινότερα *φόρτε-φορτίσσιμι*, μοῦ ἔπιασαν τὴν ἀναπνοὴ σμίγοντας μὲ τὴν πλούσια παλέττα ὀρχηστρικῶν ἠχοχρωμάτων.

Οἱ συναυλίες πραγματοποιήθηκαν χάρις στὴ χορηγία τοῦ Ἄνωμένου Χορηγοῦ ποὺ συχνὰ ἐνισχύσει μεγαρικές ἐκδηλώσεις. Ἀπὸ καρδιᾶς μέγιστο εὐχαριστῶ γιὰ τὶς πνευματικὲς ἀνατάσεις ποὺ μᾶς χάρισε (Αἴθουσα ΧΔΛ, 18, 19.6.2014).
